

Rozdział 1.

Podstawy metodyczne

1.1. Cel i zakres pracy

Zgodnie z przyjętym modelem badań, w opracowaniu kierowano się ustaleniami naukowymi wypracowanymi przez Dolińską, Jończego i Śleszyńskiego [2020a], którzy stwierdzili, że główną składową aktualnych ruchów migracyjnych, mających decydujący wpływ na zmiany demograficzne dokonujące się w układzie przestrzennym Polski, są migracje młodzieży podejmowane po ukończeniu szkół ponadpodstawowych, zwłaszcza osób kierujących się na łatwo dostępne i masowo podejmowane studia.

Głównymi celami publikacji są:

- określenie natężenia, kierunków i cech migracji w woj. świętokrzyskim, ze szczególnym uwzględnieniem mobilności przestrzennej ludzi młodych zamieszkujących obszary województwa najsilniej dotknięte depopulacją;
- ustalenie specyfiki migracji pomaturalnych młodzieży zamieszkującej obszary wiejskie woj. świętokrzyskiego;
- próba typologii przyczyn mobilności przestrzennej maturzystów pochodzących z obszarów wiejskich woj. świętokrzyskiego;
- aplikacja wyników badań do zastosowania przez przedstawicieli jednostek samorządowych w działaniach na rzecz edukacji i rynku pracy.

Na obszar badań wybrano woj. świętokrzyskie, które cechuje się typową strukturą przestrzenną, z wyraźną dominacją stolicy regionu w zakresie koncentracji usług edukacyjnych. Ponadto obszar ten sąsiaduje z województwami, na których terenie zlokalizowane są ośrodki (Warszawa, Kraków, Łódź, Lublin) skupiające najwyższej rangi jednostki edukacyjne w kraju.

Zakres czasowy opracowania dotyczy lat 1989-2021. Jednak, w związku z pewnymi ograniczeniami i utrudnieniami w dostępie do wszystkich informacji, rozpiętość czasowa szczegółowych analiz zamyka się głównie w wyróżnionych podokresach:

- lata 1989-2020 – w przypadku zasobów migracyjnych oraz natężenia i kierunków rejestrowanych przemieszczeń ludności;
- lata 2004-2019 – w przypadku opisu zróżnicowania rozwoju społeczno-demograficznego województwa;
- rok 2021 – w przypadku badania ankietowego na temat migracji pomaturalnych młodzieży w woj. świętokrzyskim.

1.2. Dobór źródeł, metod i technik badawczych

W analizie wykorzystano bazy danych gromadzące różnego charakteru informacje o zjawisku migracji. Podstawowym materiałem była macierz zameldowań i wymeldowań między gminami udostępniona przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) za okres 1989-2019. Na skutek zmian administracyjno-terytorialnych w Polsce w tym czasie należało ujednoclić i zagregować dane do tych samych jednostek gminnych. Jako punkt odniesienia przyjęto 2018 r. Powstała dzięki temu macierz 2478x2478 gmin, która objęła 3108 tys. rekordów (gmina źródłowa – gmina docelowa) oraz 12 328 tys. indywidualnych przemieszczeń. Z bazy pobrane zostały rekordy dotyczące migracji do, z i wewnątrz woj. świętokrzyskiego. Baza ta obejmowała 465,4 tys. rekordów, tj. pojedynczych przepływów międzygminnych z liczbą przemieszczeń (przemeldowań) w wysokości 1959,9 tys.

Oprócz tej macierzy dysponowano dokładniejszym podziałem na 15 pięcioletnich kategorii wieku (0-4, 5-9, ..., 70 i więcej lat) i płeć migrantów za lata 2012-2019 (8 roczników). Pozwoliło to uchwycić istotne różnice w mobilności ludności woj. świętokrzyskiego związane ze statusem biologicznym, a pośrednio społeczno-zawodowym. Do obliczeń wskaźników względnych (np. na 1000 mieszkańców) w analizach wykorzystano także dane o stanach ludności według Banku Danych Lokalnych (BDL) GUS.

W celu prezentacji kartograficznej macierz została zwektoryzowana, tzn. gminom przypisano współrzędne geograficzne X i Y położone w środku geometrycznym gmin, a następnie wyznaczono linie (wektory) łączące punkty z przypisanymi wartościami przemieszczeń.

Uzupełnieniem macierzy były dane obejmujące charakterystykę podstawowych procesów demograficznych zaczerpnięte z BDL GUS za lata 1995-2019. Niezastąpionym źródłem informacji były badania ankietowe przeprowadzone wśród maturzystów uczących się w publicznych liceach ogólnokształcących woj. świętokrzyskiego, którzy zamieszkują obszary wiejskie.

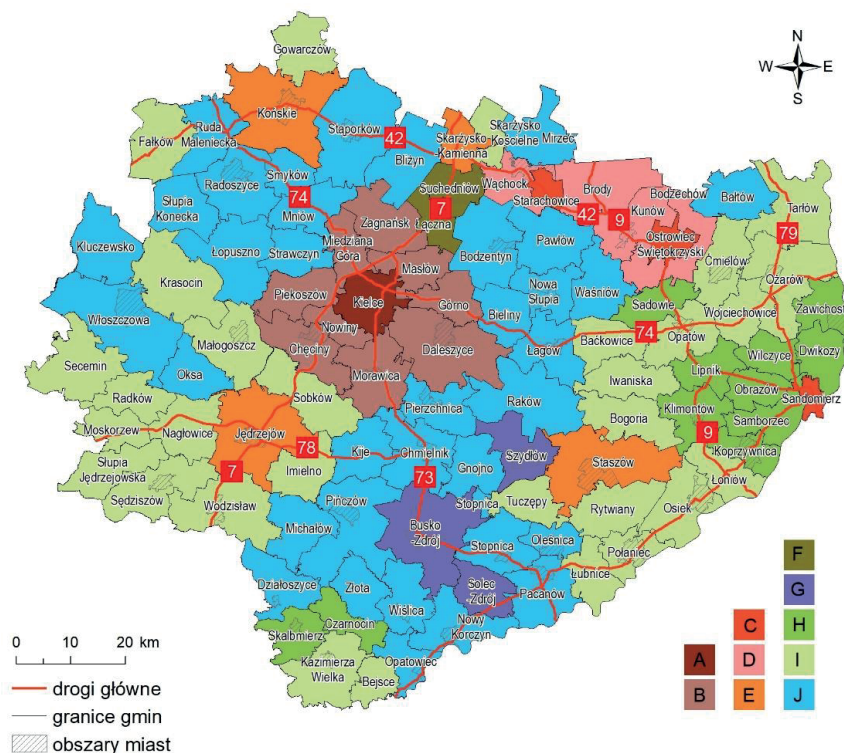
Na potrzeby analizy ujęto podział gmin według kryterium funkcjonalnego, który został opracowany w celu analizowania zjawisk społeczno-gospodarczych i monitoringu planowania przestrzennego przez Śleszyńskiego i Komornickiego [2016]. Określono w niej 10 kategorii (typów) gmin (A-J), ale w celu uogólnień i zwiększenia przejrzystości klasyfikację w prezentowanym opracowaniu zredukowano także do pięciu kategorii:

1. A – rdzeń miejskiego obszaru funkcjonalnego (MOF) stolicy województwa (Kielce);
2. BD – strefy podmiejskie Kielc oraz miast subregionalnych (13 gmin, m.in. Miedziana Góra, Daleszyce, Brody);
3. CE – ośrodki subregionalne i powiatowe, wielofunkcyjne (Jędrzejów, Końskie, Ostrowiec Świętokrzyski, Sandomierz, Skarżysko-Kamienna, Starachowice, Staszów);
4. FG – gminy turystyczne i w korytarzach transportowych (Busko-Zdrój, Łączna, Solec-Zdrój, Suchedniów, Szydłów);

5. HIJ – gminy typowo wiejskie, w tym rolnicze i rolniczo-leśne (76 gmin) – (ryc. 1).

Należy zaznaczyć, że monografia koncentruje uwagę na kategoriach związanych przede wszystkim z obszarami wiejskimi.

W opisie tła społeczno-gospodarczego (podrozdział 3.1) wykorzystano metodologię delimitacji obszarów problemowych według gmin [Śleszyński *et al.* 2017]. W tym posłużono się wskaźnikiem syntetycznym, zbudowanym z 14 wskaźników cząstkowych, bazujących na danych GUS, Państwowej Komisji Wyborczej, Centralnej Komisji Egzaminacyjnej i innych. Konstrukcję wskaźnika syntetycznego, wskaźniki cząstkowe i źródła danych do nich opisano w podrozdziale 3.1, w tym wskaźniki cząstkowe i źródła danych – w tab. 5.

Ryc. 1. Klasyfikacja funkcjonalna gmin w woj. świętokrzyskim

A – rdzenie miejskich obszarów funkcjonalnych stolic województw (MOF); B – strefy zewnętrzne MOF;
 C – rdzenie MOF miast subregionalnych; D – strefy zewnętrzne MOF ośrodków subregionalnych;
 E – miasta-ośrodki wielofunkcyjne; F – gminy z rozwiniętą funkcją transportową; G – gminy o innych rozwiniętych funkcjach pozarolniczych (turystyka oraz funkcje wielkopowierzchniowe, w tym przemysł wydobywczy); H – gminy z intensywnie rozwiniętą funkcją rolniczą; I – gminy z umiarkowanie rozwiniętą funkcją rolniczą; J – gminy ekstensywnie zagospodarowane (funkcje leśne, ochrony przyrody).

Źródło: opracowanie własne na podstawie klasyfikacji Śleszyńskiego i Komornickiego [2016].

Praca została zrealizowana przy połączeniu różnorodnych metod i technik badawczych. Połączono metodę ilościową, którą stanowiła analiza danych pozyskanych z GUS, z metodą jakościową, czyli badaniami ankietowymi.

Właściwości i rozkłady zmiennych lub badanej populacji uczniów pod względem wybranych parametrów analizowano za pomocą statystyk opisowych, tj. miar: występowania (liczebność, udział procentowy), położenia (średnia, mediana), zmienności (obszar zmienności). Do opracowania zagadnień opisujących sytuację demograficzną rozpatrywanego obszaru, ze szczególnym uwzględnieniem przemieszczeń migracyjnych wykorzystano następujące wskaźniki:

- napływ (zameldowania) na 1000 mieszkańców,
- odpływ (wymeldowania) na 1000 mieszkańców,
- saldo migracji (różnica napływów i odpływów, czyli zameldowań i wymeldowań) na 1000 mieszkańców,
- wskaźnik atrakcyjności migracyjnej, będący różnicą napływowej i odpływowej pracy migracyjnej, tj. liczby przemieszczeń przemnożonych przez odległość w km między gminą źródłową i docelową (wskaźnik opisano szczegółowo w podrozdziale 3.3),

Wielkość, kierunki i motywy migracji maturzystów z obszarów wiejskich zostały ocenione na podstawie badania ankietowego, przeprowadzonego w lutym i marcu 2021 r. Zdecydowano, że próbę stanowią będą wyłącznie maturzyści klas ogólnokształcących. Dobór do niej uczniów szkół zawodowych i klas profilowanych zniekształciłby wyniki, gdyż decyzje o ich dalszym kształceniu lub zatrudnieniu mogą wynikać z kierunku dotychczasowej edukacji. W dodatku duży wpływ na dobór próby do badania miał również czynnik, że licea ogólnokształcące są porównywalne pod względem cech, co umożliwia zestawienie poszczególnych grup respondentów, zamieszkujących różne tereny. Ponadto istotny był czas realizacji badań, tj. w czasie epidemii spowodowanej wirusem SARS-CoV-2, dlatego w dobie edukacji zdalnej w całym kraju ankieta miała formę elektroniczną (patrz: aneks). Badania zostały skierowane do 64 liceów ogólnokształcących (bez szkół specjalnych i liceów dla dorosłych) zlokalizowanych w 33 miejscowościach z 31 gmin woj. świętokrzyskiego (tab. 1). W dotarciu do wymaganej grupy pośredniczyli dyrektorzy poszczególnych placówek. Dokonano tego w formie zdalnej, wykorzystując drogę telefoniczną oraz oficjalną korespondencję mailową, potwierdzając prowadzenie badań odpowiednimi dokumentami. Oczywiście w toku rozpoznania zbiorowości stwierdzono, że w kilku szkołach nie występują jeszcze oddziały maturalne, gdyż albo nie było naboru do klas ogólnokształcących, albo dopiero on nastąpi. Na kwestie poruszone w ankiecie anonimowo odpowiedziało 910 uczniów ostatnich klas. Warto wspomnieć, że według danych z Kuratorium Oświaty w Kielcach, łączna liczba maturzystów w roku szkolnym 2020/2021 wynosiła 4830 osób. Szacując, że połowa z nich stanowi ludność zamieszkującą obszary wiejskie woj. świętokrzyskiego, czyli 2415 osób, przy poziomie ufności (alfa) 98,0%, wielkości frakcji 0,5, oraz maksymalnym błędzie statystycznym równym 5,0% – wymagana liczba respondentów wyniosła 442. Do dalszych badań zakwalifikowano 467 ankiet (51,3% ogółu), co, w myśl przyjętych założeń, stanowi próbę reprezentatywną. Trzeba podkreślić, że zdołano dotrzeć do reprezentantów obszarów wiejskich wchodzących w skład wszystkich 13 powiatów ziemskich województwa.

Tabela 1. Liczba liceów ogólnokształcących, które pośredniczyły w badaniu ankietowym maturzystów, według gmin i miejscowości występowania (2021 r.)

Gmina występowania (typ administracyjny*)	Miejscowość występowania (liczba liceów ogólnokształcących)
Bodzentyn (mw)	Bodzentyn (1)
Bogoria (w)	Bogoria (1)
Busko-Zdrój (mw)	Busko-Zdrój (4)
Chęciny (mw)	Chęciny (1)
Chmielnik (mw)	Chmielnik (1)
Jędrzejów (mw)	Jędrzejów (2)
Kazimierza Wielka (mw)	Cudzynowice (1), Kazimierza Wielka (2)
Kielce (m)	Kielce (11)
Klimontów (mw)	Klimontów (1)
Końskie (mw)	Końskie (2)
Koprzywnica (mw)	Koprzywnica (1)
Łopuszno (w)	Łopuszno (1)
Małogoszcz (mw)	Małogoszcz (1)
Nowa Słupia (mw)	Nowa Słupia (1)
Nowiny (w)	Nowiny (1)
Opatów (mw)	Opatów (2)
Osiek (mw)	Osiek (1)
Ostrowiec Świętokrzyski (m)	Ostrowiec Świętokrzyski (5)
Ożarów (mw)	Ożarów (2)
Piekoszów (w)	Piekoszów (1)
Pińczów (mw)	Pińczów (1)
Połaniec (mw)	Połaniec (1)
Samborzec (w)	Chobrzany (1)
Sandomierz (m)	Sandomierz (4)
Sędziszów (mw)	Sędziszów (1)
Skarżysko-Kamienna (m)	Skarżysko-Kamienna (2)
Starachowice (m)	Starachowice (4)
Staszów (mw)	Staszów (2)
Stąporków (mw)	Stąporków (1)
Włoszczowa (mw)	Włoszczowa (3)
Wodzisław (mw)	Wodzisław (1)
31 gmin	33 miejscowości (64 licea ogólnokształcące)

* m – gmina miejska, mw – gmina miejsko-wiejska, w – gmina wiejska;

Źródło: opracowanie własne.

Kwestionariusz ankiety, na którym wzorowano się w publikacji, opracowany został przez Romualda Jończego oraz Alicję Dolińską, z udziałem pracowników i współpracowników Katedry Ekonomii i Badań nad Rozwojem Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Wykorzystano także narzędzia i doświadczenie z badań, których dokonano w 2013 r. [Jończy *et al.* 2013].

Zmodyfikowany, dostosowany do wersji elektronicznej, formularz ankiety składał się z 30 pytań wraz metryczką. Użyto w nim różnego rodzaju pytań: 14 otwartych (pyt.: 4-5, 12, 14, 15-18, 20, 24-28), 10 półotwartych (pyt.: 1-3, 6-7, 9-11, 19, 22) i 6 zamkniętych (pyt.: 8, 13, 21, 23, 29-30). Cyfrowa, zamieszczona w Internecie, postać kwestionariusza była dla ankietowanych wygodną i przystępną formą wypowiedzi. W zależności od wyboru określonych wariantów nie byli oni zobowiązani do udzielania odpowiedzi na niektóre pytania. Na przykład osoby, które zaznaczyły w pyt. 1 odpowiedź „b” lub „c”, jako kolejne wymagane do wypełnienia otrzymywali dopiero pyt. 7. Przy takiej strukturze pytań, w większości otwartych, udało się zminimalizować maksymalnie czas potrzebny do wypełnienia formularza ankiety. Nie można było uniknąć zagadnień, w których respondenci mogli samodzielnie formułować odpowiedzi, ze względu na przykładanie przez autorów dużej wagi do interpretacji spontanicznych osądów na zadany temat. Ponadto świętokrzyska młodzież mogła w sposób w pełni anonimowy, swobodny i nieskrępowany wyrażać swoje opinie, co też w wielu przypadkach czyniła, ujmując w słowa bardzo interesujące poznawczo tezy oraz argumenty.

Pytania użyte w kwestionariuszu ankiety mieściły się w kilku blokach tematycznych, dotyczących:

- zamierzeń maturzystów na najbliższą przyszłość,
- planów edukacyjnych,
- aspiracji zawodowych,
- miejsca przyszłego zamieszkania,
- przyczyn podejmowania migracji przez młodych ludzi,
- oceny własnych szans na lokalnym rynku pracy,
- liczebności i struktury gospodarstw domowych respondentów,
- skali oraz kierunków migracji zagranicznej członków gospodarstw domowych.

Metryczka – oprócz zwyczajowych cech – uwzględniała także, m.in., średnią ocen z poprzedniego roku szkolnego, liczbę rodzeństwa, czy wykształcenie rodziców. Pozwoliło to ustalić, czy do przemieszczeń są bardziej skłonni maturzyści uzyskujący lepsze czy gorsze wyniki w nauce, albo pochodzący z rodzin wielodzietnych czy też nie. Rodzina stanowi środowisko odpowiedzialne za rozwój dziecka i za to, jakie będzie ono w przyszłości, przy tym istotny jest również posiadany przez rodziców poziom wykształcenia. Oddziałuje on na ich świadomość wychowawczą oraz wiedzę odnośnie do wielopłaszczyznowego rozwoju dziecka [Żurawski 2011]. W związku z tym poproszono w ostatnich dwóch punktach formularza o wskazanie wykształcenia obojga rodziców. Należy jednak dodać, że m.in. charakterystyka tych elementów, jak również analiza migracji w rodzinach, zostały w prezentowanej publikacji celowo pominięte, gdyż planowane jest ich opisanie w oddzielnym opracowaniu.

Po przetworzeniu danych z badań ankietowych i ich gruntownej analizie dokonano również próby typologii przyczyn mobilności przestrzennej maturzystów za pomocą

dwóch metod służących do wielowymiarowej analizy skupień. Pierwsza z nich to analiza skupień oparta na grupowaniu hierarchicznymi metodą minimalnej wariancji Warda. Pozwala ona na łączenie wielu obiektów bez wcześniejszego podania liczby skupień, z początkowym założeniem, że każdy obiekt stanowi osobne skupienie. W kolejnym etapie łączone są w grupy obiekty najbardziej do siebie podobne, do momentu utworzenia jednego skupienia, zawierającego wszystkie obserwacje. Efektem końcowym jest dendrogram, czyli hierarchia drzewkowa zbioru, który przedstawia graficznie nie tylko ogólną strukturę podobieństwa, ale także kolejne etapy generalizacji stopnia podobieństwa zbioru [Runge 2007; Pytel 2017].

Drugi sposób przeprowadzenia typologii to metoda samoorganizujących się sieci neuronowych Kohonena [Kohonen 2001], która dotychczas była rzadko wykorzystywana w badaniach geograficznych. Sieci Kohonena znane są też jako samoorganizujące się mapy cech (ang. *self-organizing feature maps* – *SOFM*). Argumentem skłaniającym do zastosowania tej techniki w analizie przyczyn migracji wśród maturzystów jest zdolność sieci neuronowych do uczenia się na podstawie dostarczonego zbioru danych wejściowych. Sieci nie stawiają żadnych warunków i nie wymagają przyjmowania założeń dla danych, takich, jakie stosowane są przy klasycznych metodach statystycznych, np. rozkładu normalnego [Brambert 2020].

Dzięki tej procedurze uzyskano możliwość przeprowadzenia klasyfikacji przyczyn migracji według wewnętrznej logiki danych przez wgląd w strukturę zawartą w zbiorze [Nowak 2004]. Proces samouczenia polega na uczeniu w trybie bez nadzoru, kiedy dla danych wejściowych nie zostają zadane modele wyjścia. W tej dwuwarstwowej sieci rozwiązanie problemu jest wynikiem kojarzenia informacji między warstwą wejściową i wyjściową neuronów. Wytrenowana sieć Kohonena to zestawienie neuronów specjalizujących się w rozpoznawaniu i grupowaniu podobnych przypadków o określonych cechach.

Na etapie trenowania sieci algorytm odnajduje jeden neuron, którego centrum jest najbliższe pojedynczemu przypadkowi uczącemu. Neuron, będący najbliżej przypadku danych pod względem odległości euklidesowej, czyli mający najsilniejszą reakcję na wartość wejściową, staje się neuronem zwycięskim. W zachodzącym mechanizmie konkurencji dla każdego przypadku zwycięzcą jest jeden neuron, a duża liczba zwycięstw wyznacza centra skupień podobnych obiektów. Grupowania te są ilustrowane na mapie Kohonena, która stanowi prostokątną siatkę neuronów. Jest to dwuwymiarowa mapa topologiczna, przedstawiona w przestrzeni dwuczynnikowej na płaszczyźnie.

Z kolei neurony reprezentujące podobne skupienia cech sąsiadują ze sobą, tworząc przestrzennie uporządkowaną mapę, pozwalającą na analizę relacji między skupieniami. Tym sąsiedztwem w sieci Kohonena jest zbiór neuronów, które leżą wokół neuronu zwycięskiego oraz jednocześnie z nim uczą się rozpoznawania, w sposób mniej intensywny, określonych wartości wejściowych. To powoduje ich reakcje na podobne wartości przypadków uczących [Brambert 2020].

W rozpoznawaniu skupień wykorzystano moduły dostępne w pakiecie *Statistica 13*.

1.3. Ustalenia terminologiczne

Dotychczasowa literatura podaje wiele definicji odnoszących się do migracji [Pytel 2017]. Rozumienie tego pojęcia, wynikające z rozmaitych kryteriów przyjętych przez różne dyscypliny naukowe przedstawia tab. 2. W prezentowanej monografii przyjęto za Jelonek i Soją [2013], że *migracją (inaczej wędrówką) jest każda zmiana miejsca zamieszkania lub czasowego pobytu, polegająca na przekroczeniu granicy państwa, a wewnątrz kraju – granicy administracyjnej podstawowej jednostki terytorialnej (miasta, gminy, powiatu, województwa), powodująca trwale lub tymczasowe osiedlenie się w innej miejscowości*. W pracy stosowano zamiennie terminy: *ruch migracyjny, ruch wędrówkowy, mobilność przestrzenna ludności, mobilność geograficzna, wędrówki*, które dla autorów są synonimami słowa *migracja*.

W klasyfikowaniu charakteryzowanej mobilności ludzi młodych, wykorzystano kryteria porządkujące, wypracowane od dawna w literaturze i badaniach geograficznych

Tabela 2. Wybrane definicje migracji według kryteriów różnych dyscyplin naukowych

Dyscyplina naukowa	Kryterium	Definicja migracji
Ekonomia	Konsekwencja gospodarcze	Inwestycja w efektywność zasobów ludzkich (perspektywa mikroekonomiczna): przepływ czynnika produkcji (perspektywa makroekonomiczna)
Demografia	Zmiany w liczebności populacji	Zjawisko kształtujące strukturę demograficzną danej populacji
Geografia	Przestrzenne, związane z pokonywaniem odległości i przekraczaniem określonych granic	Zmiana miejsca zamieszkania lub czasowego pobytu polegająca na przekroczeniu granicy państwa, a wewnątrz kraju – granicy administracyjnej podstawowej jednostki terytorialnej, powodująca trwale lub tymczasowe osiedlenie się w innej miejscowości
Politologia	Przekraczanie granic terytorialnych lub państwowych i konsekwencje polityczne dla krajów goszczących i goszczonych	Przemieszczanie się ludzi pomiędzy państwami
Psychologia	Konsekwencje dotyczące decyzji o emigracji związane ze zmianami w sferze świadomości, a nawet tożsamości migranta	Szczególna forma kryzysu związana ze stanem psychicznym
Socjologia	Masowy charakter migracji i jej wpływ na współtworzenie struktur społecznych	Naturalna część drogi życiowej ludzi

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Kacperska *et al.* [2019]; Jelonek, Soja [2013].

[por. Jelonek, Soja 2013; Pytel 2017], czyli: obszar, odległość, czas pobytu oraz przyczyny przemieszczenia.

Zasięg przestrzenny tych wędrówek, związany z pokonywaniem odległości i przekraczaniem określonych granic, wiąże się z podziałem migracji na wewnętrzne (wewnątrz krajowe) i zewnętrzne (zagraniczne). Te pierwsze – z założenia bardziej powszechne w przypadku młodzieży pomaturalnej – to przemieszczenia na obszarze jednego kraju, mogące mieć charakter międzyregionalny (międzywojewódzki), wewnątrzregionalny (wewnątrzwojewódzki) i lokalny (np. wewnątrzpowiatowy). Najczęściej w tego typu mobilności przestrzennej dodaje się kierunki napływu lub odpływu ludności: ze wsi do miast, z miast na wieś, z miast do miast, ze wsi na wieś. Migracja poza granice administracyjne kraju pozwala określić ją jako zagraniczną (emigracja lub imigracja kontynentalna, międzykontynentalna, regionalna – jaka następuje m.in. w obrębie unijnej Strefy Schengen). Dla oznaczenia odległości występują zaś migracje: krótkodystansowe (na niewielkich przestrzeniach, pomiędzy sąsiednimi miejscowościami), średnidystansowe (między sąsiednimi krajami), a także długodystansowe (między kontynentami).

Jeśli chodzi o czas trwania (trwałość) ruchu wędrówkowego, wyróżnia się ruchy wędrówkowe stałe (definitywne zmiany miejsca zamieszkania, najczęściej rejestrowane statystycznie, gdy dochodzi do przekraczania granicy administracyjnej) lub czasowe (zarówno czasowe zmiany miejsca zamieszkania, jak i okresowe wyjazdy w związku z dojazdami do szkoły albo do pracy). Oczywiście, uczniowie szkół średnich w chwili przeprowadzania badań ankietowych, byli uczestnikami ruchu codziennego (wahadłowego). Podjęte przez nich decyzje będą kształtowały dalszy charakter migracji w regionie.

W kontekście rozpatrywanych w badaniu przyczyn migracji pomaturalnych należy zwrócić uwagę, że pod tym względem wyróżnia się migracje z powodów ekonomicznych (zarobkowych) oraz pozaekonomicznych (np. typy: narodowościowe, turystyczne, ekologiczne, zdrowotne itd.). Chęć poprawy warunków materialnych i bytowych to najczęstsza motywacja większości decyzji o przemieszczeniach wśród ludności na świecie i w Polsce.

Wieloaspektowość pojęcia migracji przyczyniła się do tego, że w celu zdyscyplinowania interpretacji ruchu wędrówkowego młodych ludzi, w monografii przyjęto autorską definicję migracji pomaturalnych, które interpretuje się jako: **przemieszczenia absolwentów szkół ponadpodstawowych w obrębie jednostki administracyjnej lub poza nią, w celach edukacyjnych lub/i zawodowych, prowadzące do zmiany miejsca zamieszkania tymczasowego lub stałego, które nastąpiły bezpośrednio po okresie egzaminów maturalnych.**

Na zakończenie ważne jest, by uściślić, że w pracy używano zamiennie różnych określeń w odniesieniu do rozpatrywanej zbiorowości, tj.: *ankietowani, badani, respondenci, maturzyści, młodzież, młodzież pomaturalna, młodzież świętokrzyska, uczniowie, uczniowie klas maturalnych, abiturienti, licealiści*. Było to spowodowane jedynie względami językowymi.